

УДК 339.924

В. І. Афендікова,
аспірант, Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

ПРОБЛЕМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розглянуто основні проблеми регіонального розвитку у контексті європейської інтеграції України та глобалізації світової економіки.

In the article the basic problems of regional development are considered in the context of European integration of Ukraine and globalization of world economy.

ВСТУП

Нагальною проблемою, що потребує поетапного розв'язання, є збільшення диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів, низька конкурентоспроможність та інвестиційно-інноваційна активність. Невирішеність цієї проблеми істотно ускладнює реалізацію єдиної політики у сфері соціально-економічних перетворень, збільшує загрозу виникнення регіональних криз, дезінтеграції національної економіки; перешкоджає формуванню загальнодержавного ринку товарів і послуг; сприяє зниженню конкурентоспроможності національної економіки та її інтеграції у світове господарство в умовах глобалізації.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті — розглянути шляхи вирішення проблем регіонального розвитку в умовах європейської інтеграції України та глобалізації світової економіки.

РЕЗУЛЬТАТИ

Міжрегіональні відмінності обумовлені історичними природно-географічними чинниками, нерівномірністю економічного розвитку, неоднаковим потенціалом регіонів. З початком ринкових перетворень розбіжності регіонального розвитку почали зростати, що пояснюється як наявністю регіонів з різною структурою економіки, так і недосконалістю діючих механізмів регулювання регіонального розвитку.

Основною метою державної регіональної політики України на сучасному етапі розвитку є створення умов, що дадуть змогу регіонам повністю реалізувати наявний потенціал, зробити максимальний внесок у національну економіку, здобути конкурентні переваги на зовнішньому ринку.

Тому сьогодні необхідно зосередитися на вирішенні таких проблем регіональної політики:

- низька інвестиційна привабливість регіонів та інноваційна активність в них;
- нерозвинута виробнича та соціальна інфраструктура;
- зростання регіональних диспропорцій у сфері соціально-економічного розвитку регіонів;
- слабка міжрегіональна інтеграція;
- нерациональне використання людського потенціалу;
- низька конкурентоспроможність регіонів та інші.

Остання проблема набуває особливої значущості в умовах європейської інтеграції України та глобалізації світової економіки. Глобалізація веде до посилення конкурентної боротьби на світовому ринку. При цьому вирішальними порівняльними перевагами стають не наявність природних ресурсів і дешевої робочої сили (навіпаки, перевагою вва-

жається наявність висококваліфікованих працівників), сприятливе географічне положення тощо, а "технологічний відрив" від конкурентів, тобто здатність провідних експортоорієнтованих галузей даної країни створювати все нові й нові технології та, відповідно, продукти. Тому сьогодні необхідно розробити концепцію забезпечення конкурентоспроможності регіону на сучасному етапі європейської інтеграції України, яка повинна включати такі напрями, як:

- якість людського капіталу, розвиток економіки знань, їх роль у підвищенні рівня конкурентоспроможності регіону;
- стратегія сприяння національним та іноземним інвестиціям, як найважливіший чинник підвищення конкурентоспроможності регіону;
- подолання інституційної недоскональності у розвитку конкурентного середовища регіону;
- розвиток торгівлі товарами та послугами як чинник підвищення рівня конкурентоспроможності регіону в умовах глобалізації;
- напрями сприяння розвитку міжрегіональних господарських зв'язків і транскордонного співробітництва;
- основні регіональні особливості та чинники конкурентоспроможності регіону в умовах глобалізації економіки.

Багато авторів вважають найважливішою конкурентною перевагою України наявність величезного людського капіталу. Людський капітал включає висококваліфікованих, фізично здорових працівників, які мають достатні знання для того, щоб використовувати складне устаткування і сучасні технології, здатних збирати та аналізувати великий масив інформації, а також працівників, які дістають задоволення від своєї праці, матеріально заінтересованих в її кінцевих результатах. Але наявність людського капіталу — це тільки потенціальна конкурентна перевага, яка стає реальною в процесі інновацій, тобто створення принципово нових технологій, високотехнологічних продуктів, нових форм організації виробництва і реалізації цих продуктів. Дослідники цих процесів вважають, що саме тут, у ланці, яка опосередковує зв'язок прикладної, тобто фундаментальної науки та виробництва, знаходиться найслабіше місце української економіки [2, с. 37].

Терміни "Інформаційна економіка", "економіка знань", які з'явилися у 70-ті роки ХХ ст., сьогодні символізують ускладнення усіх сфер господарського життя та впровадження комунікаційних технологій. Знання та інші нематеріальні цінності стають вирішальним чинником ефективної роботи підприємств кожного регіону, їхньої конкурентоспроможності [1, с. 26].

Інвестиції в людський капітал окуповуються значно швидше, ніж в основний капітал. Це довгочасні затрати на

розвиток освіти (шкільної, вищої та середньої спеціальної), охорони, здоров'я, науки та соціальної сфери, і особливо це стосується регіонів, які відносять до депресивних. Недостатні затрати в цю сферу веде до негативних наслідків, які в кінцевому рахунку призводять до погіршення соціально — економічного стану таких регіонів. В умовах, коли наука перетворилася на безпосередню продуктивну силу суспільства, інвестиції в людський капітал — це, насамперед, вкладання в підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни та прискорення зростання її економіки.

Національна економіка істотно ослаблена погіршенням зовнішніх і внутрішніх чинників зростання. То ж постає нагальна проблема активного використання інновацій як засобу розвитку й адаптації підприємств регіонів до процесів євроінтеграції та глобалізації. Українським підприємствам треба розробляти і використовувати передові технології управління, щоб забезпечити свою конкурентоспроможність, з урахуванням особливостей сучасних господарських процесів і розвитку регіонів.

Для того щоб євроінтеграція України відбувалась ефективно, треба конструктивно активізувати інноваційний процес в регіонах і на рівні економічної системи, підвищуючи престиж розумової праці, розвиваючи різноманітні форми інноваційного підприємництва в кожному регіоні, що дає можливість підвищити конкурентоспроможність української економіки.

Вивчаючи досвід країн, що розвиваються, необхідно звернути увагу на недоцільність, шкідливість проведення політики наздоганяючого розвитку, коли вживалися заходи до разового імпорту машин та обладнання. Це привело до того, що ці країни не знайшли власної ніші в загальноцивілізаційному процесі, не створили умов для самостійного технічного розвитку, удосконалення та модернізації всього технічного парку, для створення конкурентоспроможного виробництва.

Коли відсутня системна діяльність з удосконалення та розвитку техніки й технології, машинний імпорт може призвести до провалу національної економіки. Наприкінці 2008 року національна економіка України понесла збитки, тобто до держбюджету не надійшли валютні надходження від реалізації продукції металургійних підприємств на світовому ринку. Ця продукція неконкурентоспроможна, тому що металургійні підприємства використовують застарілі технології, довгі роки не здійснювалась модернізація виробництва. Наслідки такої економічної політики стали причиною кризи, безробіття, інфляції.

Ринковий механізм необхідно використовувати на повну потужність не для наздоганяючого розвитку, а для здійснення такої національної економічної політики, яка б орієнтувалась на інвестиційну діяльність, враховуючи особливості та потреби суб'єктів економічної діяльності (регіонів), а також саме національний, а не іноземний капітал повинен стати основою як національної, так і регіональної конкурентоспроможності.

Досвід розвинених країн Європи, таких як Франція, Польща свідчить про необхідність розвитку конкурентних переваг окремих регіонів у контексті міжрегіонального співробітництва. Це потребує інституційних змін, у тому числі затвердження єдиної національної концепції стратегії розвитку регіонів, структурних змін в економіці регіонів, як передумови формування та посилення регіональних конкурентних переваг.

Державою розроблена стратегія регіонального розвитку України на 2004—2015 рр. Основною метою стратегії є створення умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів, забезпечення їх сталого розвитку на сучасній технологічній основі, високої продуктивності виробництва та зайнятості населення. Цей документ містить всебічні напрями регіональної політики держави, але го-

ловна проблема — це політика, яка не наповнюється реальним змістом на практиці. Важливим практичним інструментом реалізації національної концепції є чіткий законодавчий розподіл повноважень, відповідальності та фінансово-економічної бази між різними рівнями управління: загальнодержавним, регіональним і місцевим.

Щоб інтегрувати вітчизняну економічну систему у світогосподарський процес, треба підвищувати ефективність і конкурентоспроможність великих підприємств, розвивати таку форму інноваційного підприємництва як концерни. У концернах на регіональному рівні можуть об'єднуватися підприємства промисловості, транспорту, торгівлі, банківської сфери для спільного здійснення наукомістких інноваційних проектів, що дасть змогу їхнім учасникам вирівнювати певні галузеві та регіональні сезонні коливання та ризики, переводити капітал у перспективніші галузі економіки, сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності регіону.

Одним із основних показників, за яким оцінюють перспективи економічного зростання країни та її конкурентні переваги на зовнішньому та внутрішньому ринках, є національна конкурентоспроможність. Аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень показує, що науково-технологічний потенціал є одним із визначальних факторів, здатних суттєво впливати на формування національної конкурентоспроможності України. Рівень та динамізм розвитку інноваційного та науково-технологічного потенціалу визначає основу стійкого економічного зростання країни. Така система не існує окремо від економічних процесів, а являє собою невід'ємну складову інноваційної моделі розвитку економіки на загальнодержавному та регіональному рівнях.

Наявні конкурентні переваги регіонів та окремих галузей економіки повинні бути основою при формуванні напрямів, форм та методів регіональної інтеграції України до ЄС.

ВИСНОВКИ

Процес глобалізації зумовлює розвиток інноваційного підприємництва, яке сприяє інтеграції країни в систему європейського та світового господарства. Тому важливими невідкладними стратегічними завданнями розвитку національної економіки мають бути піднесення конкурентоспроможності продукції підприємств в кожному регіоні, забезпечення впровадження інновацій, модернізація виробництва. Особливої значущості це набуває в умовах економічної кризи.

Невідкладною потребою є чітке визначення глобальних і регіональних аспектів рівноправного входження України до сучасної системи міжнародних економічних відносин, куди вона повинна включатися не на правах сировинного придатка, а як технологічно розвинута держава з гідним рівнем життя її громадян.

Необхідно створювати привабливий інвестиційний клімат, тобто вживати рішучих заходів щодо всебічної реструктуризації підприємств кожного регіону, що зумовить істотне зростання ринкової ціни їх активів і зробить їх привабливими для потенційних інвесторів.

Література:

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования: Пер. с англ. — М.: "Academia", 1999.
2. Волинський Г. Про конкурентні переваги в умовах глобалізації // Економіка України. № 12, 2006.
3. Зянько В. Глобалізація та інноваційний процес: їхній взаємовплив // Економіка України. № 2, 2006, С. 65—68.
4. Стукало Н.В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України // Фінанси України. № 5, 2005, С. 29—35.
5. Матеріали "Круглого столу" на тему "Конкурентоспроможність регіонів у контексті європейської інтеграції України" (м. Львів, 28 листопада 2006 р.).

Стаття надійшла до редакції 08 січня 2009 р.